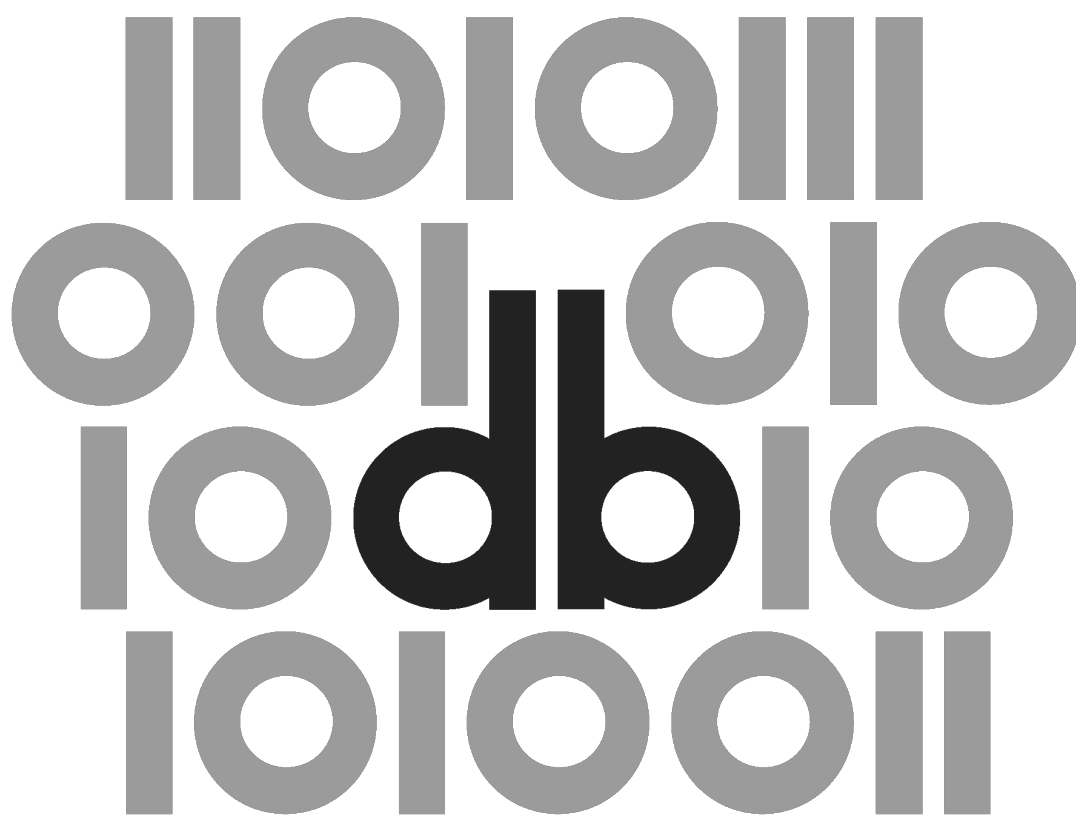


2 (2019)

<DIGITÁLIS BÖLCSÉSZET>

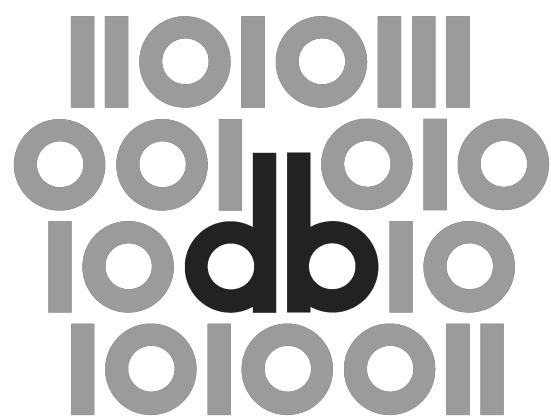


2 (2019)

</DIGITÁLIS BÖLCSÉSZET>

**Digitális Bölcsészet**  
**2019., második szám**

<DIGITÁLIS BÖLCSÉSZET>



2 (2019)

**Felelős szerkesztő:**

Maróthy Szilvia

**Szerkesztőség:**

Fodor János, Kokas Károly, Parádi Andrea

**Rovatvezetők:**

*Tanulmányok:* Kiss Margit

*Műhely:* Péter Róbert

*Kritika:* Almási Zsolt

**Tanácsadó testület:**

Bartók István, Fazekas István, Golden Dániel, Horváth Iván, Palkó Gábor, Pap Balázs, Sass Bálint, Seláf Levente

**Korábbi munkatársaink:**

Bartók Zsófia Ágnes: szerkesztő, rovatvezető

†Labádi Gergely: szerkesztő, rovatvezető

†Orlovsky Géza: tanácsadó testület

ISSN 2630-9696

DOI 10.31400/dh-hun.2019.2

Kiadja az ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszéke (1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A) és a Bakonyi Géza Alapítvány.

Felelős kiadó az ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszék vezetője.

Megjelenik az Open Journal Systems (OJS) v. 3. platformon, melynek működtetését az ELTE Egyetemi Könyvtár- és Levéltár biztosítja.



Ez a mű a Creative Commons *Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 2.5 Magyarországi Licenc* (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>) feltételeinek megfelelően felhasználható.

Honlap: <http://ojs.elte.hu/index.php/digitalisbolcseszett>

Email cím: [dbfolyoirat@gmail.com](mailto:dbfolyoirat@gmail.com)

Tördelés: Hegedüs Béla

Grafika: Hegyi Gábor





<TANULMÁNYOK>





Tóth Tünde

Hankuk Egyetem, Dél-Korea

tunde.toth@hotmail.com

## Életünk a Kínai Szobában\* I. Odi et amo

Míg a múlt század végén az információtechnológiai kutatások lényegében optimista, építő munkát jelentettek, és az úttörő kutatók számára egy alapvetően pozitív cyberjövő képe sejlett fel, ahol a technológia elsősorban az információ- és tudáshozzáférést segíti, addig a 21. század embere számára Searle „Kínai Szoba” argumentuma lassan oly módon lesz a mindennapok valósága, hogy a bennünket körülvevő cybervilágban elveszítjük a kontrollt a bemenet és/vagy a kimenet vagy az információ, a tartalom, sőt, néha éppen a saját privát szféránk felett.

Jelen tanulmány első fele a gyűlölet különböző formáinak online térben való megjelenését elemzi. A szerző a koreai popzene világában történt „Jung Joon-yung-botrány” esetén keresztül tárgyalja a virtuális megszegyenítés (*online shaming*) néhány formáját a virtuális kukkolástól (*cyber-stalking*) a titokban készített pornográf felvételek (*nonconsensual pornography*) megosztásán át a nyílt online gyalázkodásig (*cyber-pillory*). A dolgozat második része a baudrillard-i szimulakrum-fogalom segítségével a virtuális szerelem egyes megnyilvánulási formáit elemzi a koreai sztárok elvadult rajongóinak (*sasaeng*) esetétől a robotok és más képzetes hősök iránt érzett szerelemig. A virtuális valóság nem pusztán egyszerűbbé teszi a különböző emberi érzelmek kifejezését azáltal, hogy a valós kommunikációt körülményessé tevő tényezők egy részétől, például az önreflexiótól megszabadulunk, ám egyúttal le is egyszerűsíti mondanivalónkat („nem tetszik” – „imádom”), s ezzel tulajdonképpen magára a gondolkodásunkra is visszahat. Más emberré válunk azáltal, hogy olyan dolgokat is megteszünk a virtuális térben, amit a valóságban nem tennénk. A szimulakrum problémája a „Nem vagyok robot”, az „Ember vagy te is?” és a „W” című koreai sorozatokon keresztül kerül bemutatásra, s az elemzés végén az *emberi tudat digitálisan örökéletűvé tételének* etikai problémáiról is szó esik.

Kulcsszavak:

digitális privát szféra, közösségi háló, szimulakrum, K-pop, K-dráma



\* Esther Dyson könyvének volt *Életünk a digitális korban* az alcíme, melyet azzal reklámoztak, hogy „nehezen meghatározható műfajú könyv” egy amerikai „Internet-guru” tollából. Címadásom tisztelgés akar lenni azok előtt, akik már akkor az „információs szupersztrádán” jártak, amikor az még csak egy poros, szűk kis ösvény volt a tartalominség pusztájában. Esther Dyson, *2.0 verzió: Életünk a digitális korban*, ford. Kozma Zsolt (Budapest: HVG, 1998).

Searle 1980-as Kínai Szoba-argumentuma<sup>1</sup> szellemes érv a Turing-teszt, vagyis Turing azon elgondolása<sup>2</sup> ellen, hogy „a diszkrét állapotú szimbolikus jelfeldolgozást végző számítógépek kognitív állapotokkal rendelkezhetnek.”<sup>3</sup> Nagyon leegyszerűsítve, Turing szerint *ha úgy tűnik nekem, hogy ember, akkor ember; ha úgy tűnik nekem, hogy gondolkodik, akkor gondolkodik* – ami voltaképpen Descartes *cogitójának* (1637) egyfajta sajátos parafrázisa. A fenti állítások mindegyikét kétségbe vonták eddig: Turing feltevése egy *entiméma*, melynek egyik burkolt előfeltevése, hogy az ember mint külső szemlélő képes eldönteni, hogy géppel vagy emberrel áll-e szemben; a másik pedig az, hogy az ember gondolkodó lény. Nem arról van szó, hogy néha úgy tűnik, nem az, hanem egyszerűen – minden törekvésünk dacára – a legtöbb esetben nem rendelkezünk a) pontos, b) teljes, c) szükséges vagy elégséges információval. Nagyon kevés tudományágról mondható el, hogy következtetései (megoldásai) teljes és pontos információkon alapulnak. A klasszikus bölcsészettudományok nagy részében hol a tárgy, hol pedig az információk egészének hozzáférhetetlensége folytán kénytelenek vagyunk közelítésekkel és hipotézisekkel dolgozni. Ugyanakkor a tárgy és az információ jellegéből adódóan számos esetben nem az egzakt leírás (pl. a jelenséget leíró képlet), hanem a  *kreatív, de bizonyítható* interpretáció a tevékenység célja.

A világhálón történő kommunikáció (beleértve az okostelefonosát is) számos esetben új kihívások elé állít bennünket. Sokszor persze *a való életben* (bevett rövidítéssel élve: IRL, azaz „in real life”) is nehéz eldönteni, mi a másik ember célja, mik a szándékai, ám többnyire abból a feltételezésből indulunk ki, hogy még a legelemibb kommunikációs helyzetben is léteznek a másinak céljai. A gépeken keresztül történő *személyes* vagy *tömegkommunikáció* esetében ezek a szándékok kevésbé megfejthetők, és jobban elleplezhetők.

Az ingyenes fordítóprogramokkal készített adathalász leveleket egyelőre azonnal elárulja a levelek stílusa, még ha nem is minden címzett képes arra, hogy a nyelvtani és stiláris hibákat észrevegye. (Érdekes módon ugyanez mondható el a hivatalos nyelvezetet rosszul használó, anyanyelvükön rosszul fogalmazó adathalász bűnözőkről is.)

Találkozhatunk azonban olyan professzionális, okostelefonra készült kommunikációs alkalmazásokkal is, melyek emberi közreműködéssel, szakfordítók által összeállított készletből dolgozva adnak kész, mind grammatikailag, mind stilárisan helyes mondatokat. Ezek valójában inkább elektronikus társalgási zsebkönyvek, mintsem fordítóprogramok. Akinek először volt része ilyen gépi segítséggel történő kétirányú kommunikációban, az bizonyára sokáig emlékezni fog arra a szürreális élményre, amelyet ezek a programok nyújtani képesek az egymás nyelvét, kérdéseit, válaszait, sokszor még gesztusait sem értő felhasználóknak.

Még közelebb visz bennünket a Kínai Szobához a különböző kommunikációs tanuló algoritmusok (mint pl. az *Eviebot*) esete. Ezek a korábban más felhasználók által bevitt

<sup>1</sup> Mivel a példát gyakorta idézik, úgy vélem, helyes nagy kezdőbetűvel megkülönböztetni az összes más, lehetséges „kínai szoba”-tól. John Searle, „Minds, Brains and Programs,” *Behavioral and Brain Sciences* 3, 3. sz. (1980) 417–457, <https://doi.org/10.1017/S0140525X00005756>.

<sup>2</sup> Alan Turing, „Computing Machinery and Intelligence,” *Mind* 59, 236. sz. (1950), 433–460, <https://doi.org/10.1093/mind/LIX.236.433>.

<sup>3</sup> Csáji Balázs Csanád, *A mesterséges intelligencia filozófiai problémái* (Budapest: ELTE BTK, témavezető: Farkas Katalin, 2002), [http://old.sztaki.hu/~csaji/CsBCs\\_MI.pdf](http://old.sztaki.hu/~csaji/CsBCs_MI.pdf), 12.

mondatokat (kérdéseket és válaszokat) alkalmazzák a későbbi felhasználókkal történő kommunikációban, így még emberibbnak tűnnek válaszaik és kérdéseik, mint az elektronikus társalgási zsebkönyvek sablonos mondatai. Emiatt akár meg is inoghatunk, és már-már elkezdünk ezeknek a csevegőbotoknak öntudatot és szándékot tulajdonítani. Nem azért, mert az ténylegesen létezne, hanem mert mi, emberek ilyenek vagyunk. Ahogy Tomasello mondja: az ember szándéktulajdonító lény.<sup>4</sup>

A Kínai Szoba, azaz *a tudat a gépben* témáját egy hosszabb tanulmányban, különféle megközelítéseken keresztül kívánom végigjárni, s ennek során arra keresem a választ, minek is tekintjük a rohamléptekkel fejlődő mesterséges intelligenciát. Nem pusztán az a kérdés, hogy egyszerűen eszköznek vagy éppen önálló, tudattal bíró személyiségnek látjuk-e, vagy szeretnénk látni az AI-t (*artificial intelligence*), hanem az, hogyan viszonyulunk hozzá mi, emberek, illetve hogyan változtatja meg a gép az életünket, s egyúttal vele minket, magunkat. Míg a '90-es években sokan elsősorban arra koncentráltunk, hogy a világháló (*internet*) segítségével milyen változás következik be a kulturális emlékezetben (és a jelenséget nem is a nyomtatás, hanem az írás feltalálásának forradalmához hasonlítottuk), mára a különböző gépi technológiák segítségével elkövethető bűncselekmények, illetve a digitális térben bekövetkező személyiségi jogi sérelmek és kockázatok kerültek előtérbe. Erre a kérdéskörre egyelőre gyakrabban használjuk az angol *digital privacy* kifejezést, mint a magyar „digitális privátszféra” megfogalmazást. A régi írás-hasonlathoz visszatérve, bizonyos tekintetben a kés feltalálásához hasonlíthatjuk a digitális technológia térnyerését, s ez a „kés 2.0” rengeteg feladatot ad a jogtudománynak és a bölcsészettudománynak is.

Az elmúlt negyedszázad során létrejött digitális bölcsészet<sup>5</sup> (*digital humanities*) nevű humanióra mibenlétének és mineműségének definíciói kezdettől igyekeznek elhatárolódni attól, hogy a bölcsészettudományban pusztán publikációs eszközként jelenjék meg a számítógép és a világháló. A '90-es években Horváth Iván és az egykori BIÖP kutatóinak köre a néhai Neumann-ház és a saját szolgáltatásának jellegét évtizedek óta őrző Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) azon kiadásait, melyek online tették elérhetővé valamely szerző korábban papírformában megjelent kritikai kiadását, nem tekintették ún. *online kritikai kiadás*nak. Bizonyos szempontból<sup>6</sup> azt mondhatjuk, hogy az elektronikus, vagy digitális feldolgozottság, a külső és belső hipervivatkozásokkal való teleszőtttség *mértékét* tekintették fokmérőnek, nem pedig a *gépi felületen történő távoli elérés* jóval kisebb befektetéssel produkálható kritériumának megvalósulását.<sup>7</sup>

<sup>4</sup> Michael Tomasello, *Gondolkodás és kultúra*, ford. Gervain Judit (Budapest: Osiris, 2002).

<sup>5</sup> 1997-ben az ELTE BTK BIÖP (Bölcsészettudományi Informatika Önálló Program) körében még *bölcsészettudományi informatikának* neveztük, 2005-ben pedig (a terület egy részét) *informatikai irodalomtudománynak* (vö. MTA I.O. Informatikai Irodalomtudományi Munkabizottság).

<sup>6</sup> Ezenkívül természetesen a legnagyobb különbség abban rejlett, hogy a BIÖP kiadványaiban új edíciók készültek, a szakemberek filológiai munkát végeztek, míg a MEK és a Neumann-ház csak online hozzáférést biztosított papírkiadásban már meglévő anyagokhoz. Textológiai szempontból a BIÖP kiadványai javítottak a szövegeken, a többiekéi gyakran szövegromlásokhoz vezettek. (Lásd *Filológia és digitális barbárság* (2004), <http://magyar-irodalom.elte.hu/biop/barbar/>.) Emellett az online közzétett könyvek struktúrája a nyomtatottét másolta, és a szöveg dimenzióját nem terjesztették ki a hálózat mint közeg által lehetővé tett irányokba.

<sup>7</sup> Horváth Iván, *Magyarok Bábelben* (Szeged: JATE Press, 2000); Horváth Iván, *Gépeskönyv* (Budapest: Balassi Kiadó, 2006); Tóth Tünde, „Online kritikai szövegkiadás Magyarországon az ezredfordulón,”

A számítógép napjainkban mégis alapvetően mint eszköz van jelen a digitális bölcsészettudományban: maga a gép nem végez kutatásokat és nem jut önálló eredményekre. A Turing-teszten tehát csúfosan elbukna, viszont jóval több segítségünkre lehet, és jóval több feladatot adhat annál, minthogy a) papírkönyv helyett képernyőről olvashatunk, b) nem kell bemenni a könyvtárba, c) a zsebünkben vihetjük el a világ túlsó felére a teljes magyar kultúrkinccs legjavát. Negyedszázad elmúltával egyre többen értik ezt a világháló kora előtt született bölcsészek közül is.

A számítógépes filológia,<sup>8</sup> a számítógépes nyelvészet<sup>9</sup> a világháló korának ismeretfilozófiai kutatása,<sup>10</sup> illetve a megismeréstudományi kutatások<sup>11</sup> voltak az 1990-es évek vezető digitálisbölcsészeti-irányzatai<sup>12</sup> Magyarországon,<sup>13</sup> s gyakorlatilag az elektronikus könyvtárak építése és az ezekkel kapcsolatos elméleti megfontolások álltak a 20. század végén a könyvtártudomány érdeklődésének homlokterében.<sup>14</sup> Mára önálló részterületté vált a világon mindenütt folyó digitális bölcsészeti kutatások feltárása és ismertetése,<sup>15</sup> és magának az internetnek mint médiumnak a bemutatása, illetve értelmezése.<sup>16</sup>

Korunkra nyilvánvalóvá vált az is, hogy a *gép* és a *hálózat* olyannyira mindennapi életünk „szerves” része lett, hogy nem maradhatunk csupán a klasszikus, akadémikus tudományok talaján, ha a *gép* és az *ember* viszonyáról szeretnénk beszélni.

\* \* \*

*Helikon* 5, 3. sz. (2004), 417–441; Parádi Andrea, „Internetes kritikai kiadások,” <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/magyar-irodalom/ch13s05.html>; Maróthy Szilvia, „Elektronikus szövegkiadások a könyvtárban,” *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 64, 6. sz. (2017), 298–309; Golden Dániel, „Digitális bölcsészeti értekezés,” in *HI70/Tanítványok: Tanulmányok Horváth Iván 70. születésnapjára*, szerk. Bartók Zsófia Ágnes, Bognár Péter, Maróthy Szilvia (Budapest: Q. E. D. Kiadó, 2018), hozzáférés: 2019.05.15, <http://hi70.hu/2018/03/21/golden/>.

<sup>8</sup> Horváth Iván Szegedi Számítógépes Munkacsoportja (JATE) az 1970-es évektől az 1990-es évek elejéig működött, majd az ELTÉ-n az 1990-es évek elejétől induló, 1997-ben oktatási programként is megjelenő BIÖP említhető, mely a 2000-es évek közepéig működött.

<sup>9</sup> Prószyk Gábor és munkatársai, MorphoLogic, ill. PPKE Információs Technológiai Kar.

<sup>10</sup> Nyíri Kristóf és munkatársai, ELTE, ill. MTA Filozófiai Kutatóintézet.

<sup>11</sup> Pléh Csaba és munkatársai, ELTE, SZTE.

<sup>12</sup> A nem digitális szférában is nehéz definiálni a bölcsészeti- és a társadalomtudományok határait. Számos tudományágat, pl. a nyelvészetet bizonyos szempontok alapján az egyik, más szempontok alapján a másik kategóriába sorolják. Ezért fenti felsorolásom természetesen vitatható lehet. Más kérdés, hogy mind a társadalom-, mind a bölcsészettudományokat humanioráknak tekinthetjük.

<sup>13</sup> Elnézést kérek mindazoktól, akiknek a nevét, munkásságát hely hiányában nem említettem. Mivel számos olyan műhelyben folynak DB-kutatások, melyek gyökerei korábbra nyúlnak vissza, önálló művet kívánna ezek kimerítő ismertetése.

<sup>14</sup> Fodor János, *Trendek és tendenciák, kialakult modellek és lehetséges stratégiák az internetes közművelődési tájékoztatásban* (Budapest: ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, Könyvtártudományi Program, 2005).

<sup>15</sup> 김현 & 임영상, 디지털 인문학 입문 = Digital humanities [Kim Hyun és Yim Young Sang, „Bevezetés a digitális bölcsészettudományba = Digital humanities”], in *Digital humanities* (Szöul: Huebooks, Hankuk Egyetem, 2016), 510.

<sup>16</sup> Szűts Zoltán, *A világháló metaforái: Bevezetés az új média művészetébe* (Budapest: Osiris, 2013); Szűts Zoltán, *Online: Az internetes kommunikáció története, elmélete és jelenségei* (Budapest: Wolters Kluwer, 2018).

Jelen dolgozatban olyan témákkal foglalkozom, amelyek általában megrekednek az újsághírek, a bulvárlapok és közösségi médiában terjedő moralizáló mémek szintjén. Az „ismeretszerzés felgyorsult tempójához és egyre szélesedő horizontjához”<sup>17</sup> igazodva, természetesen a téma jellegénél fogva nem kerülhetem meg, hogy forrásaim között nem tudományos munkák is legyenek, illetve a probléma megértéséhez bizonyos mértékig le kell merülni a bulvármédia és a rajongói *mainstream* kultúra világába.<sup>18</sup>

## Gyűlölet, 복수<sup>19</sup>

„Eltitkolni annyi, mint úgy tenni, mintha nem lenne az, amink van.”

(Jean Baudrillard: *A szimulákrum elsőbbsége*)<sup>20</sup>

A pszichológiától a jogtudományig különböző bölcsészet- és társadalomtudományok igyekeznek lépést tartani a technikai fejlődésnek azzal az árnyoldalával, hogy azonnali elérést, közvetlen hozzáférést nyújt jóhoz és rosszhoz egyaránt. Nemcsak a *nagy crux*<sup>21</sup> kérdéseit lehet a világháló segítségével kutatni, a bűn is beférkőzött a szobánkba, ott van a kezünk ügyében.

Az elmúlt évszázadok művészetében a fény és az árnyék együttes jelenlétével oly sokszor nyomasztónak ábrázolt nagyvárosi életforma<sup>22</sup> a digitális lefedettségnek köszönhetően mindenütt velünk van, és a saját otthonunkban sem rejtőzhetünk el a gonoszság elől. Sokkal közvetlenebb és azonnali hozzáférésünk, pontosabban: kitettsé-  
günk lett gyűlölköcsek (*haters*) és zaklatók (*bullies*) bennünket érő verbális és virtuális terrorjának, a kukkolók (*voyeurs, stalkers*) pedig bármikor figyelhetnek bennünket. Nemcsak a *Nagy Testvértől*, vagy a technológiájuk tökéletesítésére minden felhasználó-  
junkt gépi elemzések céljára lehallgató nagy cégektől, hanem magánemberektől is féltünk kell *digital privacy*-nk.

A hagyományos fogyasztói társadalomban a fogyasztó elvesztette a kontrollt a fogyasztási javak előállítására felett. Nem tudjuk, hogy tényleg azt kapjuk-e, amit szeretnénk, és nem tudjuk, hogy az adott termék előállítása számunkra elfogadható módon történt-e. Nap mint nap kiderül, hogy egy adott termék előállítása és/vagy szállítása mérgező, környezetszennyező, vagy inhumánus módon történt (pl. gyermekmunka, állatkínzás stb.). Különböző szervezetek és egyének nem győzik a médián és a moralizáló mémeken keresztül a fogyasztóra hárítani az ezzel kapcsolatos felelősséget, holott

<sup>17</sup> Szűts Zoltán, „Az internetes források használata az irodalomtudományban,” *Irodalomismeret* 23, 4. sz. (2012), 71–76, [http://www.irodalomismeret.hu/files/2012\\_4/szuts\\_zoltan.pdf](http://www.irodalomismeret.hu/files/2012_4/szuts_zoltan.pdf), 72.

<sup>18</sup> Itt szeretném megköszönni egyik névtelen bírálóm megjegyzését, miszerint ez egyre inkább a *mainstream* részévé válik Magyarországon is; úgy érzem, ez is megerősíti témaválasztásom jogosságát.

<sup>19</sup> Ejtsd [bogsu] magyaros átírással [bokszu]: „bosszú” – a *K-dramák*, főleg a *szagükek* egyik gyakori eleme.

<sup>20</sup> Jean Baudrillard, „A szimulákrum elsőbbsége,” ford. Gángó Gábor, in *Testes könyv I*, szerk. Kiss Attila, Kovács Sándor et al. (Szeged: Ictus–JATE, 1981 [1996]), 161–193, 162.

<sup>21</sup> Vadai István, „Balassi Bálint elvegyült énekei,” *Irodalomtörténeti Közlemények* 118, 3. sz. (2014), 393–402, 394, <http://itk.iti.mta.hu/megjelent/2014-3/vadai.pdf>.

<sup>22</sup> Gondoljunk csak olyan művekre, mint a *Jekyll és Hyde* (Robert Louis Stevenson, 1886), *A gazdag szegények* (Jókai Mór, 1890), *Az éhes város* (Molnár Ferenc, 1901), *Budapest* (Kóbor Tamás, 1901), *Nagyvárosi fények* (Charlie Chaplin, 1931) stb.

– hasonlattal élve – nyilvánvalóan nem az emberek alkoholszomja, de még csak nem is az alkoholtilalom tette azzá Al Caponét, aki lett. Al Capone nagy valószínűséggel akkor is maffiózó lett volna, ha nem illegális alkoholkereskedelemből gazdagszik meg. Amikor a *cyberbullying* kérdését úgy közelítjük meg, hogy az áldozatokra fókuszálunk, és megpróbáljuk számukra relativizálni a történeteket („ne olvasd a kommenteket,” „ne foglalkozz vele” stb.), a perceptuális orvoslás hibájába esünk. Az agyi érzékelést kikapcsoló fájdalomcsillapító nem gyógyítja a sebet, a gyógyuláshoz ennél több kell.

Nap mint nap szállítja nekünk a média a gyűlölettel kapcsolatos történeteket, ami önmagában is képes arra, hogy szorongást keltsen bennünk. A történetek hatására akkor is szenvedést élhetünk meg, ha a bennünket körülvevő személyes fizikai térben történetesen egy teljesen harmonikus világban élhetünk. Átérezhetjük mások szenvedését, mint a jólétben élő Buddha, aki a négy gondolatébresztő látvány során szembesül az öregség, a betegség és a halál létezésével.

Evelyn Waugh hőisének esete<sup>23</sup> – aki mindaddig egy általa harmonikusnak hitt világban él, míg el nem bocsátják, és ekkor ébred rá, hogy rajta kívül már mindenki más tudta, mi vár rá, mégsem akadt senki, aki közölte volna vele ezt a ténytet – jól példázta, hogy biztonságosnak és szépnek hitt világunkban ugyanannyi rosszindulat áramolhat az ember felé, mint amennyit most az interneten keresztül megkap, csak a világháló nélküli (IRL) kommunikációban az egyszerűen nem jut el hozzá. A filozófia és a pszichológia területén is történtek törekvések abba az irányba, hogy majdan kezünkbe vehessük „a gyűlölet általános elméletét”.<sup>24</sup> Egyelőre azonban még túl keveset tudunk arról, hogyan működik pontosan a gyűlölet, így kevésbé tudjuk kezelni. Úgy tűnik, sem a jog, sem az újságokban megjelenő pszichológiai tanácsok nem elegendőek ahhoz, hogy a hálózatos világban közelivé váló gyűlölettől megóvjuk magunkat és gyermekeinket.<sup>25</sup>

2019 elején az egész világot bejárta a dél-koreai K-pop sztár, Seungri és társai botrányának a híre.<sup>26</sup> A Seungri-botrányt voltaképpen nem lehet egyetlen esetnek nevezni, ugyanis nem egyetlen bűncselekményre, hanem bűncselekmények többé-kevésbé összefüggő hálózatára derült fény.<sup>27</sup> A cselekmények egy részében, az ún. Jung Joon-young-botrányban,<sup>28</sup> illetve abban, hogy a cselekmények napvilágra ke-

<sup>23</sup> Evelyn Waugh, *A megboldogult*, ford. Ottlik Géza (Budapest: Európa, 1957).

<sup>24</sup> Lásd *hate studies*.

<sup>25</sup> Fábrián Tamás, „Instagram-szavazás miatt lett öngyilkos egy tinédzser Malajziában,” *Index*, 2019. máj. 16., <https://index.hu/techtud/2019/05/16/instagram-szavazas-miatt-lett-ongyilkos-egy-tinedzser-malajziaban/>.

<sup>26</sup> „The Great Seungri Scandal, the biggest scandal to ever hit Korean entertainment,” *The Asian Theory*, 2019. márc. 21., <https://www.youtube.com/watch?v=ztCBLzWedKE>; Kang Buseong, Song Jung-a and Edward White, „K-pop scandals spark soul-searching in South Korea,” *Financial Times*, 2019. ápr. 21., <https://www.ft.com/content/3cd6072c-5137-11e9-b401-8d9ef1626294>.

<sup>27</sup> Éppen a tanulmány írásakor jelent meg egy hosszabb hírösszefoglaló magyarul a botrányról: Presinszky Judit, „Kígyózik a K-pop botrány: a népszerű klubok éveken át bedrogozott nőket futtattak,” *Index*, 2019. máj. 24., <https://index.hu/kulfold/2019/05/24/del-korea-prostitutio-kereskedelem-k-pop-botran-y-bigbang-seungri-li-szunghjon-yg-entertainment/>.

<sup>28</sup> Rövid megjegyzés a koreai nevekről: a legtöbb név háromszótagos, a vezetéknev (családi név) elől áll, mint a magyarban. Ez általában egyszótagos, pl. „Kim”. A nevek latinbetűs transliterációja angol alapú, azonban a koreai és angol nyelvű médiában különbözik. A magyaros átírástól, mivel az koreai és egyéb nemzetközi oldalakon visszakereshetetlen, eltekintek. A személy kapott nevének

rülhettek, nagy szerepe volt az úgynevezett információs és kommunikációs technológiáknak (IKT).<sup>29</sup> A botrány egyes értelmezői pusztán a dél-koreai társadalom jellegzetességeiben keresik az okokat,<sup>30</sup> de az ügy valójában ennél bonyolultabb.

A Magyarországon is sikerrel vetített dél-koreai sorozatok óta (pl. *A palota ékköve*<sup>31</sup> vagy *A császárság kincse*<sup>32</sup>) már nem szorul részletes ismertetésre, hogy mi az a *K-drama*. Psy 2012-es *Gangnam Style*-ja, a BTS<sup>33</sup> és a Blackpink<sup>34</sup> világsikere óta nem kell magyarázni, mi az a *K-pop*. A *Filmvilágból* is hallhattunk a *koreai hullámról*, azaz a *hallyuról*, más néven *Korean wave*-ről,<sup>35</sup> s valószínűleg az is sokak előtt ismert, hogy a *K-drama* és a *K-pop industry* létrejöttében mekkora szerepe volt a koreai<sup>36</sup> államnak.<sup>37</sup> Voltaképpen a nemzet mint *brand*<sup>38</sup> jelenik meg a koreai kulturális iparban. A gigasztárok árbevétele és rajongói tábora mellett eltörpül a Nyugat vezető sztárjainak teljesítménye is.<sup>39</sup> A pénzbevételek jelentős része azonban nem a sztároké, hanem az őket foglalkoztató koreai iparágé.<sup>40</sup> Ez utóbbi a sztárokkal mint még hírnévre aspiráló fiatalokkal köt szerződést, és részletesen szabályoz olyan kérdéseket is, mint az illető

---

(given name) átírásakor a kétszótagos név átírása vagy egyben (pl. „Joonyoung”, „Jonghyun”), vagy külön („Joon Young”, „Jong Hyun”) vagy kötőjellel történik, ilyenkor a második szótag általában kis kezdőbetűs („Joon-young”, „Jong-hyun”), de létezik kötőjeles nagy kezdőbetűs forma is („Joon-Young”, „Jong-Hyun”). Én a koreai angol nyelvű médiában megszokott formát használom a nevek átírásakor, ill. szerzőre való hivatkozáskor az adott írásban szereplő alakot.

<sup>29</sup> Koreai példát választottam a személyiségi jogok infokommunikációs eszközökön keresztül történő megsértésére, azonban köztudottan másutt is fordulnak elő hasonló esetek, gondoljunk például az úgynevezett *bosszúpornó* műfajára. A kukkoló kamerák (*molka*) illegális tartalmának fogyasztói az egész világon megtalálhatók. Ugyanígy, a tárgyalt bűncselekmény-sorozat említett elkövetői férfiak, ám pl. a *molka*k nyilvános női mellékhelyiségekben történő elhelyezését valószínűleg nők végezték.

<sup>30</sup> Yonden Lhatoo, „From Seungri to Jung Joon-young: South Korea’s toxic masculinity explained,” *South China Morning Post*, 2019. ápr. 7., <https://www.youtube.com/watch?v=u60WB2-Q92s>.

<sup>31</sup> 대장금 (Dae Jang Geum / Jewel in the Palace) 2003, rend. Lee Byung-hoon.

<sup>32</sup> 기황후 (Empress Ki) 2013–2014, rend. Han Hee és Lee Sung-joon.

<sup>33</sup> 방탄소년단 (BANGTAN Sonyeondan, ’golyóálló cserkészek’) – 2013-ban alapított, héttagú dél-koreai fiúegyüttes.

<sup>34</sup> 블랙핑크 – 2016 óta működő, négytagú dél-koreai lányegyüttes.

<sup>35</sup> Teszár Dávid, „Az elfeledett háború,” *Filmvilág*, 4. sz. (2008), 28–31, [http://filmvilag.hu/xereses\\_frame.php?cikk\\_id=9315](http://filmvilag.hu/xereses_frame.php?cikk_id=9315), Teszár Dávid, „Kistigrisből nagy tigris,” *Filmvilág*, 5. sz. (2016), 30–34, [http://filmvilag.hu/xereses\\_frame.php?cikk\\_id=12729](http://filmvilag.hu/xereses_frame.php?cikk_id=12729).

<sup>36</sup> A koreai jelzőt dél-koreai értelemben használom itt és a továbbiakban.

<sup>37</sup> William Tuk, „The Korean wave was deliberately created by the Korean government: Korean entertainment companies used the popularity of Korean movies and dramas in other countries to successfully export k-pop” in William Tuk, *The Korean Wave: Who are behind the success of Korean popular culture?* (Leiden: Leiden University History of European Expansion and Globalization MA, Supervisors: Prof. dr. Jos Gommans, Mrs. drs. Monique Erkelens, 2012), 48.

<sup>38</sup> Lee Kyung-Mi, „Toward Nation Branding Systems: Evidence from Brand Korea Development,” *Journal of International and Area Studies* 18, 1. sz. (2011), 1–18, <https://www.jstor.org/stable/43111488>.

<sup>39</sup> „The Great Seungri Scandal, the biggest scandal to ever hit Korean entertainment,” *The Asian Theory*, 2019. márc. 21., <https://www.youtube.com/watch?v=ztCBLzweDKE>.

<sup>40</sup> „How much money a K-pop idol makes (according to a former K-pop idol),” *SBS PopAsia HQ*, 2018. jan. 29., <https://www.sbs.com.au/popasia/blog/2018/01/29/how-much-money-k-pop-idol-makes-according-former-k-pop-idol>.

sztár magánélete.<sup>41</sup> Világszerte, így Magyarországon is megjelentek azok a hírek, melyek alapján egyes sztárok öngyilkossága a sztárgyár embertelen bánásmódjával van összefüggésben.<sup>42</sup>

Dél-Koreában nemcsak a prostitúció, hanem a pornográfia is törvénybe ütköző.<sup>43</sup> Egyesek részben ennek tudják be, hogy olyan méreteket öltött az országban a titkos, erotikus vagy pornografikus célú, kukkoló rejtett kamerák (*molka*) telepítése, hogy a téma állandóan napirenden van.<sup>44</sup> A *molka*-ellenes tüntetések jelszava: „My life is not your porn.”<sup>45</sup> A hatóságok szinte szélmalomharcot vívnak az elkövetőkkel, az elnök külön nyilatkozatban foglalkozott a kérdéssel,<sup>46</sup> aktivisták harcolnak az áldozatok jogaiért,<sup>47</sup> a külföldieknek szóló, angol nyelven sugárzó *Arirang* televízió társadalmi célú reklámokat sugároz a „szexuális zaklatástól mentes” Korea jelszavával,<sup>48</sup> illetve vannak olyanok, akik hivatásszerűen *molka*-mentesítik a szállodákat, moteleket, nyilvános illemhelyeket, stb.<sup>49</sup> Ezeknek a jogsértő módon készített intim felvételeknek a terjesztése nem korlátozódik az ország határain belülre, vagyis a készítő bűnelkövetők nem pusztán személyes aberrációik kielégítésére telepítik a molkákat, hanem ipari jelleggel szolgálnak ki különböző, erre szakosodott hálózati oldalakat, adatbázisokat.<sup>50</sup>

A különböző, befolyásos férfiakat illegális prostitúcióval kiszolgáló, Seungri nevével fémjelzett, gangnami *Burning Sun* lokálból induló botrány rövid idő alatt Seungri baráti körét is elérte, és egy másik K-pop sztár, Jung Joon-young körül tetőzött.

<sup>41</sup> James Griffiths, „Can K-Pop stars have personal lives? Their labels aren't so sure,” *CNN Entertainment*, 2018. szept. 22., <https://edition.cnn.com/2018/09/21/entertainment/kpop-dating-hyuna-edawn-music-celebrity-intl/index.html>.

<sup>42</sup> Kadi-Maarja Vösu, „K-popi süngé varjukülg,” *Postimees*, 2018. júl. 1., <https://el24.postimees.ee/4510844/k-popi-sunge-varjukulg>; Föld S. Péter, „Öngyilkos lett az egyik legismertebb dél-koreai popsztár,” *FüHÜ*, 2017. dec. 19., <https://fuhu.hu/ongyilkos-lett-egy-del-koreai-popsztar/>; „This Korean Actress Is Risking Her Life To Expose The Truth About Jang Ja Yeon,” *Asian Boss*, 2019. ápr. 21., <https://www.youtube.com/watch?v=8swU0C0U4ec>.

<sup>43</sup> Choe Sang-Hun, „South Korean Court Upholds Ban on Prostitution,” *The New York Times*, 2016. márc. 31., <https://www.nytimes.com/2016/04/01/world/asia/south-korea-upholds-prostitution-ban.html>; H. M. Kang, „South Korea Bans Access to Porn Sites,” *The Korea Bizwire*, 2019. febr. 20., <http://koreabizwire.com/south-korea-bans-access-to-porn-sites/132882>.

<sup>44</sup> Victoria Kim, „K-pop's K-porn problem: Growing scandal highlights South Korea's spy-cam epidemic,” *Los Angeles Times*, 2019. ápr. 3., <https://www.latimes.com/world/asia/la-fg-kpop-porn-scandal-20190403-story.html>.

<sup>45</sup> 'Az én életem nem a te pornód.' Emily Pacenti, „My Life Is Not Your Porn: The Korean Social Movement You Haven't Heard Of,” *Spire Magazine*, 2019. márc. 12., <https://spiremagazine.com/2019/03/12/my-life-is-not-your-porn-the-korean-social-movement-you-havent-heard-of/>.

<sup>46</sup> Justin McCurry, „Spycams, sex abuse and scandal: #MeToo reaches Korean pop,” *The Guardian*, 2019. márc. 22., <https://www.theguardian.com/music/2019/mar/22/metoo-k-pop-music-industry-sexual-assault-scandals-korean-cultural-life>.

<sup>47</sup> „Trailblazers: Fighting South Korea's spy cam porn,” *BBC News*, 2018. dec. 3., [https://www.youtube.com/watch?v=bHNTnaOR\\_YU](https://www.youtube.com/watch?v=bHNTnaOR_YU).

<sup>48</sup> Ez a reklám a belföldi csatornák műsorán koreai nyelven nem szerepel – legalábbis tapasztalataim szerint nem.

<sup>49</sup> „Korea's No.1 Spy-Cam Hunter On A Mission To Stop Illegal Porn,” *Asian Boss*, 2019. ápr. 1., <https://www.youtube.com/watch?v=xGpDp86RY5s>.

<sup>50</sup> Uo., illetve Kim, Victoria: „K-pop's K-porn problem.”



Amit a médiából tudni lehet, az röviden annyi, hogy az 1989. februári születésű Jung Joon-young (JJY)<sup>51</sup> a telefonján 2015–2016-ban használt egyik *KakaoTalk*-os<sup>52</sup> chatszobából<sup>53</sup> elfelejtett kilépni, így az és annak tartalma nem törlődött automatikusan, hanem megmaradt akkor is, amikor a Seungri-botrány szálai JJY-hoz vezettek.<sup>54</sup> A chatszobában JJY általa illegálisan felvett pornografikus tartalmakat osztott meg, melyek azt ábrázolják, ahogy drogokkal cselekvésképtelenné tett nőkkel létesít szexuális kapcsolatot. JJY barátai, akik a chatszoba tagjai voltak, a videókat megnézték és azokhoz trágár, obszcén, a videókon szereplő nőket emberi méltóságukban sértő, vagy a nőket általában mint szexuális tárgyakat kezelő kommenteket fűztek, s nem mellesleg nem szólaltak fel és nem léptek fel JJY többszörösen jogsértő tevékenysége ellen.

A JJY chatszobájának tartalmát a nyilvánossággal megismertető újságíró, Kang Kyung-yoon, az *SBS funE* riportere egy interjúban kiemeli, hogy egy olyan bűncselekmény-sorozatáról van szó, melyben az elkövetők hírességek, az áldozatok pedig hétköznapi emberek voltak.<sup>55</sup> A fenti kijelentés pontos értelmezéséhez nem árt tudni, hogy Koreában létezik a „szélsőséges rajongó”-ként magyarrá fordítható úgynevezett *sasaeng*-jelenség; a *sasaeng*ek által zaklatott hírességekről szóló hírek sajnálatosan gyakoriak.<sup>56</sup> Ez az eset tehát, mint mondja, azért különleges, mert itt nem a hírességet zaklatták, hanem a hírességek voltak a zaklatók, illetve elkövetők.

Március 14-én két másik K-pop csillag, az 1989. decemberi születésű Yong Jun-hyung (YJH) és az 1990. márciusi születésű Choi Jong-hoon (CJH) ismerte el, hogy ők is megnézték és obszcén kommentekkel illették JJY videóit, egyúttal bejelentették visszavonulásukat a rivaldafényből. CJH-ról áprilisban kiderült, hogy ő maga is készített hasonló videókat nőkről, illetve számos más bűncselekményben érintett.<sup>57</sup> Egy nappal később egy újabb sztár, a kötelező sorkatonai szolgálatát töltő, 1990. májusi születésű

<sup>51</sup> Mivel a magyar olvasók számára nehézséget okozhat az egymáshoz hasonló koreai nevek elkülönítése, néhol csak monogramokkal fogok utalni az egyes személyekre.

<sup>52</sup> Koreában népszerű csevegőalkalmazás.

<sup>53</sup> A Koreában használt alkalmazásokról alapos áttekintést nyújt Yoo Jinil, „A koreai információs társadalom kultúra-specifikus jelenségei,” *Infonia. Információs Társadalom* 14, 3. sz. (2014), 28–43, [https://epa.oszk.hu/01900/01963/00045/pdf/EPA01963\\_informacios\\_tarsadalom\\_2014\\_3\\_28-43.pdf](https://epa.oszk.hu/01900/01963/00045/pdf/EPA01963_informacios_tarsadalom_2014_3_28-43.pdf). Hasznos olvasmány lehet továbbá a digitális bölcsészet iránt érdeklődőknek Szűts Zoltán, „Információs társadalom Koreában – úton a teljes behálózottság felé,” *Infonia. Információs Társadalom* 14, 3. sz. (2014), 5–18, [https://epa.oszk.hu/01900/01963/00045/pdf/EPA01963\\_informacios\\_tarsadalom\\_2014\\_3\\_05-18.pdf](https://epa.oszk.hu/01900/01963/00045/pdf/EPA01963_informacios_tarsadalom_2014_3_05-18.pdf).

<sup>54</sup> R. Jun, „Lawyer Explains How Jung Joon Young Unwittingly Saved Chatroom Conversations For Police,” *Soompi*, 2019. ápr. 12., <https://www.soompi.com/article/1316777wpp/lawyer-explains-how-jung-joon-young-unwittingly-saved-chatroom-conversations-for-police>.

<sup>55</sup> yckim124, „Reporter Kang Kyung Yoon talks about her anger and shock after discovering Jung Joon Young’s group chat,” *Allkpop*, 2019. ápr. 15., <https://www.allkpop.com/article/2019/04/reporter-kang-kyung-yoon-talks-about-her-anger-and-shock-after-discovering-jung-joon-youngs-group-chat>.

<sup>56</sup> Lásd pl. „13 Extremely Disturbing Stories Of Sasaengs That Went Too Far,” *Koreaboo*, 2018. okt. 11., <https://www.koreaboo.com/lists/13-disturbing-stories-sasaeng-fans-went-too-far-1/>.

<sup>57</sup> Jelen szöveg szerkesztésének idején adta hírül a sajtó, hogy Jung Joon-young hat-, Choi Jong-hoon pedig öt éves börtönbüntetést kapott. Park Si-soo, „K-pop singer Jung Joon-young gets six years’ jail

Lee Jong-hyun [LJH] ügynöksége nyilatkozott arról, hogy a sztár is megnézett, és a nőket sértő módon kommentelt videót a chatszobában.<sup>58</sup> Az 1993. júliusi születésű Roy Kimet és az 1990. novemberi születésű Eddy Kimet illegális videofelvételek terjesztésével vádolják, mivel továbbosztottak illegális, a netről letöltött videókat. A színész Cha Tae-hyun (szül. 1976. márc.) és a komikus Kim Jun-ho (szül. 1975. dec.) illegális szerencsejáték-tevékenységére is a már említett csevegőprogramon keresztül derült fény – azóta mindketten visszavonultak.

Több más zenész, illetve modell mellett a rendőrség közlése szerint a visszavonulását bejelentő YJH és a sorkatonai szolgálatát töltő LJH egyelőre csak tanúként szerepel az ügyben.<sup>59</sup> Lee Jong-hyun (LJH), illetve együttese, a CNBLUE rajongóit is sokkolta a hír, s a rajongótábor gyakorlatilag kettészakadt. A rajongók egyik része azért kezdett internetes aláírásgyűjtésbe, hogy a bálvány, akiben csalódtak, távozzon a csapatból, a rajongók másik része pedig azért indított online petíciót, hogy a sztár, aki még az eset történetkor kilépett a chatszobából, maradjon a zenekar tagja, és tekintsek az egészet ifjúkori ballépésnek.

Hónapok óta zajlik a kommentháború, a gyűlölködők miatt Lee Jong-hyun instagramos profiljáról még március 15-én (ő vagy a menedzsmentje) minden tartalmat töröltek, de a zenekar oldalán, illetve a botrányral kapcsolatos sajtóhírekben, valamint a sztárhoz és együtteséhez kapcsolható különböző rajongói oldalak, közösségimédia-profilok alatt is folyamatosak a szélsőségektől sem mentes megnyilvánulások. Lee Jong-hyun, aki várhatóan 2020. március 25-én szerel majd le a katonaságtól, bár reménykedhet abban, hogy addigra talán enyhül valamelyest a rajongók haragja, valószínűleg nem bizakodhat a teljes megbocsátásban.<sup>60</sup> Hogy miért nem, annak számos oka van.

A kommentekben rajongói közt a legmegbocsátóbbak a dél-amerikaiak és a japánok voltak, a legengesztelhetlenebbnek pedig a dél-ázsiai muszlim országokból való rajongók tűnnek. (Ez természetesen nem jelenti azt, hogy minden, az adott régióból származó rajongó ugyanazt gondolja, ez csupán egy jól kivehető tendencia a különböző kommentfolyamokban.)

A CNBLUE a többi K-pop együttesel ellentétben nem Koreában, hanem Japánban debütált, azóta is számos lemezt adtak ki japánul, és rendszeresen visszatérnek koncertezni az országba. Bár az ő esetükben is nagy szerepe van a tagok külső, fizikai megjelenésének, mint a klasszikus K-pop együttesek esetében, s az együttes mind a

for gang rape,” *The Korea Times*, 2019. nov. 29., [http://www.koreatimes.co.kr/www/art/2019/11/398\\_279522.html](http://www.koreatimes.co.kr/www/art/2019/11/398_279522.html).

<sup>58</sup> Érdekes véletlen, hogy éppen annak a sztárnak az ügynöksége nyilatkozott március 15-én, aki korábban *A maszkos énekes* című tévéműsorban egy bűvös kockát formázó maszkban versenyzett.

<sup>59</sup> „Roy Kim suspected of spreading illegally taken photos, booked by police,” *SBS PopAsia HQ*, 2019. ápr. 4., <https://www.sbs.com.au/popasia/blog/2019/04/04/roy-kim-suspected-spreading-illegally-taken-photos-booked-police>.

<sup>60</sup> 2019. augusztus 28-án jelentette a koreai média Lee Jong-hyun távozását ügynökségétől, az FNC Entertainmenttől, s egyúttal kilépését a CNBLUE együttesből. J. K., „Breaking: Lee Jong Hyun Announces Departure From CNBLUE,” *Soompi*, 2019. aug. 28., <https://www.soompi.com/article/1348668wpp/lee-jong-hyun-announces-departure-from-cnblue>. Mivel az együttes neve az ügynökség koncepciója szerint a C(ode) N(ame): B(urning), L(ovely), U(ntouchable), E(motional) szavak alkotta mozaikszó, ahol Jong-hyun adta a B-t, a „Burning”-et, hosszabb távon feltételezhető, hogy egy új énekes-gitáros-zeneszerzővel helyettesítik majd a csapatban.

négy tagja színészként is szerepelt már különböző tévésorozatokban, ahogy a K-pop sztárjainál általában megszokhattuk, a CNBLUE nem igazán tipikus K-pop-csapat. Az ő zenéjük inkább rock vagy pop-rock, mint klasszikus értelemben vett K-pop. Az együttes tagjai nem énekes-táncosok, hanem zenészek és énekesek, akik számaik nagy részét maguk írják, és a zenét is maguk szerzik. A kommentelők egy része szerint, mivel rajongótáboruk jelentős része Japánban van, ahol – mint az köztudott – a pornográfia nem tilos, (mint Dél-Koreában vagy a dél-ázsiai muszlim országokban) kevésbé tekintik bűnnek a rajongók azt, ami Lee Jong-hyun (LJH) chatszobabeli tevékenységéről kiderült. A magam részéről nem hiszem, hogy cselekedetével azért megengedőbbek valahol, mert ott nem tilos a pornográfia, hiszen ott, ahol a pornográfia legális, csakis konszenzusos módon az, még ha nehéz is kideríteni bizonyos esetekben, hogy konszenzusról vagy kényszerítésről volt-e szó. A videót készítő és megosztó JJY tevékenysége mindenütt bűncselekmény lenne.

A K-pop sztárjai között, akik mindig tökéletes sminkben és ruhában jelentek meg a médiában, Lee Jong-hyun üdítő kivételnek számított, mivel mert hétköznapi módon nemtörődöm lenni. Eredeti, néha talán eredetieskedő figurának tűnt. És általában a chatszoba-botrány minden érintettjéről el lehet mondani, hogy európai szemmel teljesen érthetetlen, hogy jóképű és népszerű fiatal férfiak miért ilyen módon élik ki szexuális vágyaikat. A kommentelők egy része szerint ebben a koreai popzenei iparnak az a gyakori szerződési kitétele bűnös, mely szerint a sztárok nem randevúzhatnak és nem élhetnek párkapcsolatban a szerződés ideje alatt, és a rájuk kényszerített cölibátus miatt jelentkezik perverziókban az amúgy teljesen természetes szexuális vágy. A kommentelők más része szerint a cölibátusnak ehhez semmi köze, mert ezek az emberek romlottak, az egész csak a hatalomról szól, és ugyanígy viselkednének akkor is, ha szabadon randevúzhatnának és köthetnének párkapcsolatot.

Nem lehet nem összevetni a történeteket a Nyugaton nagyjából ugyanekkor hasonló botrányt kavarázó Michael Jackson-filmmel, amely újra elővette a néhai sztár állítólagos pedofiliájának vádját. S a K-pop világában is felmerült a kérdés, vajon rajonghatunk-e valakinek a műveiért, zenéjéért, ha az illetőről kiderül, hogy magánemberként bűncselekményeket követett el. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy LJH-t is, amíg meg nem vádolják valamivel és a bíróság el nem ítéli, megilleti az ártatlanság véelme. A követőinek és a kommentelőknek csak feltételezéseik lehetnek arról, hogy „feltehetően”, „a nyilvánosságra hozott adatok szerint” mit érezhetett és gondolhatott, amikor a chatszobában rögzített dolgokat írta és tette. Szenvedést mérünk össze szenvedéssel: a megerőszakolt, megalázott nőket, a perverz sztárét, amikor a dolog kiderült, és a csalódott rajongókat, akik megundorodtak bálványuktól vagy kedvencüktől. A hálózat adta lehetőségnél fogva közvetlenül, azonnal és van, hogy keresetlen formában is hangot adhat a hírfogyasztó a véleményének.

Az igazságszolgáltatás különböző szerveit azért tartjuk fenn, hogy helyettünk szerezzenek szakértelmet a tárgyban, és ennek segítségével intézkedjenek helyettünk és az érdekünkben. A hálózat, vagyis a felhasználók tömege viszont képes *virtuális pellengérré* állítani gyakorlatilag bárkit. Vajon eljön valamikor az az idő a világháló korában, amikor a felhasználók újra közvetlen módon gyakorolják a demokráciát, mint az ókori Athénban, és nem lesz szükség többé képviselőkre?

LJH és YJH bűne, ami gyűlölködő kommentek formájában fejükre száll: bűnös úton előállított tartalom *fogyasztása*, és dehonesztáló *kommentelése*. Ők a tartalomfogyasztók, akik fogyasztásuk révén bűnrészessé válnak valamilyen szinten az általuk fogyasztott tartalom miatt a tartalom előállításában. Természetesen nem a jogszabályok, hanem más tartalomfogyasztók szerint; ahogy azt látjuk, hogy egyes környezetvédelmi kampányok vagy személyek megbélyegzik azokat, akik nejlonszatyrot vagy más egyszer használatos műanyagáruat vesznek igénybe, holott nyilvánvalóan nem az egyén felelős az általa használt nejlonszatyornak sem az előállításáért, sem a szeméttelp utáni sorsáért. LJH és YJH az átlagfogyasztó megtestesítői. A fogyasztó szórakozásvágya és kíváncsisága tartja fenn a kattintásvadász oldalakat, a bulvármédiát és persze a pornográfiát is. A pornográfia (mint műfaj) viszont jogilag nem azonos magatehetetlen nők megerőszkolásáról készített illegális felvételekkel, ahogy a bulvármédia sem paparazzifotók publikációs fóruma. Ezeket a videókat nem LJH és YJH rendelték meg, a videók létrejöttéért nem mondhatók jogilag felelősnek. A kommentelők egy része szerint ezekre a privát körben kapott videókra az lett volna a megfelelő reakció, ha feljelentik a barátaikat a rendőrségen, mások szerint viszont reakciónk esendő emberi reakció volt.

A népi bölcsesség kommentek formájában történő megnyilvánulása persze lehet nagyon szórakoztató; számos ember olvas szórakozásból kommenteket. A magyar online médiában szinte mémmé vált „sunáznám” is egészen addig nagyon mókás lehet, amíg nem rólunk szól, nem ránk vonatkozik. Az online médiában való jelenlétünkön keresztül (és itt most a közösségi médiát a fogalom részének tekintem) állandóan megítélünk és megítéltetünk, sőt, maga a média éppen erre buzdít, hogy a lájkvadászatton és a diszlájkkerülésen, s a követőink számán keresztül állandóan megmérjük és pénzben kifejezhető értékévé váljunk. Nem sokkal vagyunk többek ezzel, mint a *Mátrix*<sup>61</sup> elememberei. Nem a *tartalom* számít, hanem a *forgalom*.

Belépek a közösségi oldalra, nézem a hírfolyamot. Idősebb asszonyok egy fotón népviseletben. *Like*. Semmit nem tudok róluk. Jó emberek vagy rosszak? A fényképük képvisel valamit, amivel *azonosul*nom illik. De a lájkomat úgy olvassák-e, hogy azzal azonosultam, amit én gondoltam, vagy valami teljesen mást látnak bele? A rengeteg lájk, amit kiosztottam, vajon kinek-minek szólt? A másodperc törtrésze alatt kiosztjuk a lájkjainkat. Minden eddiginél felszínesebb ítéleteket kell hoznunk. Reakciónk visszakereshetőek, lájkjaink, kommentjeink alapján megítélhetőek vagyunk, mint LJH, amikor azt írta, hogy „küldhetne a tesó neki is egy p...-t, amit az még nem b...-tt meg.”<sup>62</sup>

Nagyon jól mutatja a külső és belső értékrend kétarcúságát, hogy a privát chat-szobában megosztott videókkal JJY nyilvánvalóan „menőzni akart a haverjai előtt”; cselekedeteinek napvilágra kerülésekor viszont nem egyszerűen a feléje irányuló gyűlölethullámmal kellett szembesülnie, és átélnie a megszégyenülést, hanem valóban éreznie kellett a *szégyent* viselkedése miatt. A távol-keletiek közismert udvariasságát a Nyugat régebben alázatosságnak hitte, holott erről szó sincs. Az udvariasság olyan

<sup>61</sup> *The Matrix [Mátrix]* (1999), rend. The Wachowskis.

<sup>62</sup> Hanan Haddad, „CNBLUE’s Lee Jong-Hyun Reportedly Entangled In »Secret Porn« Scandal,” *Eonline*, 2019. márc. 15., <https://www.eonline.com/ap/news/1023879/cnblue-s-lee-jong-hyun-reportedly-entangled-in-secret-porn-scandal>.

viselkedési forma, mely lehetővé teszi mindkét fél számára, hogy *elkerülje a szégyent*.<sup>63</sup> A távol-keleti viselkedéskultúra szerint a szégyen az egyik legnagyobb rossz, ami az emberrel történhet; és természetesen a másik felet megszégyenítő viselkedés is szégyen. A koreai tévédrámákban ezért gyakori, hatásos gesztusok például a másik ember megbilincselte kezének eltakarása mint a szégyentől való megóvás gesztusa, vagy a térden állva való könyörgés motívuma mint a szégyen önkéntes vállalása a cél érdekében.

Bűncselekmények esetében helyes, ha a rendőrség minden adathoz hozzáfér, ami segít tisztázni az ügyet. Biztos azonban, hogy nem helyes a jog előtt bűnelkövetőnek nem minősülő személyek magánjellegű megnyilvánulásait nyilvánosságra hozni. Akkor sem helyes (vagy talán kifejezetten akkor nem helyes), ha az illető sötét oldalát leplezzük le. Vagy eljön az az idő, amit a kevéssé értékelt *A kör*<sup>64</sup> című film felvázol, ahol minden lépésünket önként osztjuk meg mindenkivel, hogy ez az áttetszőség és ellenőrizhetőség védjen meg bennünket? Orwell disztópiájában a totális megfigyelés egy diktatúrában valósul meg, *A kör* viszont egy olyan világot rajzol elénk, ahol a közösség tagjai végül nem vezetői nyomásra, hanem önként válnak „átlátszóvá,” s ezen keresztül biztosítják, igazolják testvériségüket, és védik magukat. Az mindenesetre ma már elvárásként jelenik meg, hogy folyton elérhetőek legyünk – mint Pléh Csaba írja –, „az állandó készenlét világában kell élnünk.”<sup>65</sup> Ha nem vagyunk folyamatosan elérhetőek, az sértésnek számít, vagy arra utalhat, hogy éppen tilosban járunk – legalábbis a közvélekedés szerint.<sup>66</sup>

Közszereplők esetében világszerte nincs konszenzus azt illetően, hogy mely adatok tartoznak a nyilvánosságra, és melyek nem. A papírkönyves világban kedves adat volt, hogy mikor van a sztár születésnapja. Ma annyi személyes adat érhető el a neten mindannyiunkról, hogy azokkal nagyon könnyű visszaélni.<sup>67</sup>

A Távol-Keleten a különböző sztáradatbázisokban nemcsak az illető születésére és munkásságára vonatkozó adatokat találjuk meg, hanem a vércsoportját is.<sup>68</sup> A vércsoport ott (ezek szerint) nem minősül szenzitív adatnak; s mivel a különböző vércsoportokhoz ugyanúgy kötnek különféle személyiségjellemzőket, mint a csillagjegyekhez,

<sup>63</sup> Boyé Lafayette De Mente, *The Korean Mind: Understanding Contemporary Korean Culture* (Tokyo–Rutland, Vermont–Singapore: Tuttle Publishing, 2017); magyar fordításban: Boyé Lafayette De Mente, *A koreai észjárás: Ismerkedés a kortárs koreai kultúrával*, ford. Rohonyi András (Budapest: Pallas Athéné Könyvkiadó, 2018). A könyv részletes bevezetőt ad a koreai gondolkodás alapvető fogalmaiba. Jelen téma szempontjából lásd az alábbiakat: *chae-myeon* (a magyar fordításban: „mindenkinek meg kell őriznie az arcát,” [2017]: 29–31; [2018]: 50–52); *changpi* („a szégyen kultúrája,” [2017]: 33–34; [2018]: 58–59); *mangshin* („a szégyen elkerülése,” [2017]: 241–242; [2018]: 356–357.)

<sup>64</sup> *The Circle [A kör]* (2017), rend. James Ponsoldt.

<sup>65</sup> Pléh Csaba, „A webvilág kognitív következményei, avagy fényesít vagy butít-e az internet,” *Korunk* 22, 8. sz. (2011), 9–19, 13. [http://epa.oszk.hu/00400/00458/00571/pdf/EPA00458\\_korunk\\_2011\\_08\\_009–019.pdf](http://epa.oszk.hu/00400/00458/00571/pdf/EPA00458_korunk_2011_08_009–019.pdf).

<sup>66</sup> Ez a folytonos készenlét, az állandó rendelkezésre állás természetesen akadály a elmélyült munkavégzésnek is. Lásd Pléh, „A webvilág,” 13.

<sup>67</sup> Mint a '90-es évek egyik filmsikerében (magyarul *A hálózat csapdájában* címet kapta), ahol Angela Bennett karakterlopás áldozata lesz. Egy bűnözői hálózat megpróbálja őt eltenni láb alól, s ennek részeként egyvalaki ellopja a személyazonosságát. *The Net [A hálózat csapdájában]* (1995), rend. Irwin Winkler.

<sup>68</sup> Lásd pl. <http://asianwiki.com>; <https://channel-korea.com>.

a rajongók álmodozhatnak a vércsoport ismeretében arról, hogy mennyire illenének össze a sztárral.

A rajongók itt (európai szemmel) egészen meglepő tárgyakat is vehetnek a sztár portréjával díszítve. Nemcsak sztáros posztterekkel és naptárakkal dekorálhatják ki a szobájukat, hanem vehetnek például életnagyságú kispárnát is a sztár képével. A fénykép természetesen: birtokbavétel, ahogy Susan Sontag írja.<sup>69</sup> A sztár fotójával ellátott kispárna a birtokbavétel szimbolikus aktusa, hiszen fizikai kontaktust tesz lehetővé az egyébként elérhetetlen személy képmásával. Nyilvánvalóan kellő gátlástalanság, vagy ha úgy tetszik, megszállottság szükségeltetik ahhoz, hogy valaki egy ilyen párnával bújjon ágyba. A sztáros kispárna már csak egy lépésre van a sztárra hasonlító szexbábutól. Ezek a párnák nyilvánvaló bizonyítékai a *sexploitation*nek, a filmsztárok tárgyiasításának és szexuális vonzerejük pénzre váltásának. A párnát megvásároló rajongó nyilvánvalóan nem tekinti önálló akarattal rendelkező individuumnak rajongása tárgyát, ilyen értelemben bizonyos mértékig mondhatni szexuális erőszakot követ el rajta. A különböző rajongói csoportok pedig egyenesen úgy definiálják magukat, mint az adott sztár „feleség”-ei.

A koreai sztárságban ugyanis a férfiaké a főszerep. A *hallyu*-sztárok iránti extatikus rajongás ahhoz hasonlítható, ami Nyugaton az '50-es, '60-as években történt, amikor a női rajongók különböző férfisztárok (mint pl. Elvis vagy a Beatles-tagok) látványától félőrülten sikítoztak és szó szerint ájuldoztak. Több *hallyu*-sztárnak van sokmilliós női rajongótábora a környező országokban, és számos közönségtalálkozó videó található a videómegosztókon, ahol jól láthatóan és hallhatóan a női közönség dominál. Maguk a közönségtalálkozók pedig olyan bizarr részleteket is tartalmaznak, mint például a sztár ruhát cserél egy átvilágított paraván mögött, míg a rajongók sikítozva nézik bálványuk meztelen testének árnyképét.

Nem alap nélkül éri az a kritika a koreai szórakoztatóipart, hogy prostituálja a sztárjaikat a közönség felé. Éppen a LJH-t érő gyűlölködő kommentekkel kapcsolatban jegyezte meg az egyik kommentelő, hogy álságos dolognak tartja, hogy éppen azok a rajongók ítélik el a sztárt egyetlen szexista kommentje miatt, akik hasonlóan szexista, és a sztárt szexuális tárgynak tekintő kommenteket fűznek nap mint nap annak képeihez és videóihoz.

## Szerelem, 사랑해<sup>70</sup>

„Szimulálni annyi, mint úgy tenni, mintha lenne az, amink nincs.”  
(Jean Baudrillard: *A szimulákrum elsőbbsége*)<sup>71</sup>

A rajongók nyilvánvalóan abba a képbe képzelik szerelmesnek magukat, amit a sztárról a szerepei, megnyilatkozásai, valamint a hírek és a pletykák alapján kialakítanak.

<sup>69</sup> Susan Sontag, „A képvilág,” in Susan Sontag, *A fényképezésről*, ford. Nemes Anna (Budapest: Európa Kiadó, 1981), 176–179, <http://mek.niif.hu/00100/00125/00125.pdf>.

<sup>70</sup> Ejtse [saranghae] – magyaros átírással: *saranghae* „szeretlek”: ezt kiabálják a sztároknak a rajongók (külföldiek is).

<sup>71</sup> Baudrillard, „A szimulákrum elsőbbsége,” 162.

Klasszikus félreértés, hogy összetévesztik a sztár által megformált karaktert a sztárral. A *Faith* (신의, más angol címmel: *The Great Doctor*)<sup>72</sup> című *sageuk* (사극 – koreai, történelmi tévésorozat) rajongói nem Lee Min-hóba, a koreai szupersztárba lesznek szerelmesek, és nem is a történelmi Choi Young (최영, 1316–1388) tábornokba, hanem a Lee Min-ho által a *Faith*-ben megformált Choi Youngba. Egy többszörösen nem létező figura iránt alakítanak ki romantikus érzelmeket, de azt hiszik, Lee Min-hót szeretik. Nem kell ahhoz egy felvételnek pornografikusnak lennie, hogy intim közelségbe kerüljünk a képmással. A képmás, a szimulakrum egyrészt mindig tökéletes, másrészt amit mond, ahogy néz és ahogy viselkedik, mind olyan ideált testesít meg, mely hatással van a nézőre, aki nemcsak azt felejtí el, hogy amit lát, fikció, hanem azt is, hogy illúzió, aminek a megszületése több száz ember munkája. A néző nem azért felejtí el ezt, mert feltétlenül ostoba, hanem azért, mert a képek, a hangok és a mozdulatok nem az észre, hanem az érzékekre hatnak. Ráadásul a szimulakrum tetszés szerint ki-be kapcsolható vagy végteleníthető.<sup>73</sup>

Tudjuk, hogy nem csak a filmek és a képek bolondítják meg az embereket. Klasszikus példákat ismerünk a fikció tudatmódosító hatására az irodalomból. A romantikus szerelem népszerű kritikusa, Alain de Botton<sup>74</sup> a könyvek hatására szerelemfüggővé váló Bovaryné gondolatait azzal szemlélteti, hogy az kvázi a mérleg egyik serpenyőjébe teszi a férje által biztosított romantikamennyiséget, a másikba pedig a szerelmesregényekből megismert romantika mennyiségét, s bizony joggal érzi úgy, hogy a mérleg nincs egyensúlyban. Bovaryné viszont nem arra a felismerésre jut, mint Alain de Botton, hogy a szerelmesregény mese, hazugság, fikció, ezért aztán Emma Bovary a tettek mezejére lép, amellyel mindannyiuk életét tönkreteszi.

Annak ellenére, hogy a *Bovaryné* a szerelmesregények szatirikus kritikája, az értelmezési hagyományban is létezik mind e regénynek, mind pedig a 19. század nagy *adultera*-regényeinek egy Alain de Botton által kritizált értelemben „romantikus”-nak nevezett olvasata. E szerint a nők a romantikára mint jogos jussukra formáltak igényt, de az Adyval szólva „durva kezek” nem adták ezt meg nekik. Még Móricznál is ez a logika mozgatja *Az Isten háta mögött* cselekményét. Van viszont a magyar irodalomban egy nagyon érdekes regény a romantika korából, ahol egy fiatalasszony Bovaryné-hoz hasonlóan az olvasmányélményei hatására szeretné átélni a nagy romantikus szerelmet, melyre tökéletesen alkalmasnak is látszana egy, a környéken megjelenő titokzatos fiatalember. Ezt a regényt viszont nem lehet „romantikusan” olvasni, mert tele van *metafikciós*, *metanarrációs* humorral. Jósikának *Az első lépés veszélyei* című regényéről van szó. Véleményem szerint ez az igazi magyar *Bovaryné*, valódi magyar szatirikus ízzel.<sup>75</sup>

<sup>72</sup> *Shinui* (2012), rend. Kim Jong-hak.

<sup>73</sup> Lásd az *A. I.* című amerikai film végén az úrlények által a robotkisfiúnak adott szimulácót.

<sup>74</sup> Alain de Botton, *On Love*, 2016. júl. 10., <https://www.youtube.com/watch?v=v-iUH1VazKk>.

<sup>75</sup> Tóth Tünde, „A magyar Bovaryné-regény (humor, tragikum, narráció),” in *A regény és a trópusok: Második Veszprémi Regénykollokvium*, Veszprém: Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar, Magyar Irodalomtudományi Tanszék, 2005. szeptember 29. – október 1.

Természetesen nem a 19. században kezdi el a fikció befolyásolni az olvasók viselkedését. A művészet mindig is hatott a befogadók viselkedésére.<sup>76</sup> Piccolomini 15. századi *De duobus amantibus*ának<sup>77</sup> hősnője is egy művelt fiatalasszony, aki olvasmányélményei hatására felismeri, hogy férje (azokhoz képest) milyen unalmas, ezért egy fiatal lovaggal kezd házasságtörő viszonyba. A latin nyelvű novella 16. századi, verses magyar fordítását röviden csak *Eurialus és Lucretia* néven emlegeti a szakirodalom, s ez az egyik legtöbbet elemzett széphistóriánk.<sup>78</sup> A széphistóriának a JY-botrányt idéző jelenete, amikor Eurialus eldicsekszik a hódításával barátjának, s azt mondja, hogy szívesen megmutatná neki Lucretia meztelen testét. Azontúl, hogy a technológia mára sajnálatos módon megvalósította Eurialus vágyát, nyilvánvalóan mind Eurialus szavai, mind JY szégyenletes tettei ugyanarról a tőről fakadnak.

Amióta pedig mozgókép létezik, létezik az örületnek az a formája, hogy a sztárokkal tévesen azonosított szimulakrumokat jobban szeretjük, mint a hús-vér embereket körülöttünk. A szimulakrum iránt érzett szerelem természetesen azóta része az emberi kultúrának, mióta képesek vagyunk ezek előállítására. Erről szól a jól ismert mítosz is: Pygmalion, a szobrász beleszeret az általa készített szoborba.<sup>79</sup> A filozófia rávilágít arra, hogy a körülöttünk levő embereket is csak a tudatunk szűrőjén át ismerjük,<sup>80</sup> és csak az általunk róluk mentálisan megalkotott imágót tudjuk szeretni vagy utálni.

Ha az imágó változik, változik a hozzá való viszonyunk is: mint Lizzynek megváltozik a véleménye Mr. Darcyról a *Büszkeség és balítélet*ben, amikor annak kastélyába látogat. Lizzy úgy tesz, mintha nem a kastély miatt változott volna meg a véleménye, még viccelődik is ezen, de mégis ez a fordulópont kettejük kapcsolatában. Pontosabban az a pillanat, amikor Lizzy éppen a Darcyról készült festményt szemléli és közben a házvezetőnő kommentárjait hallgatja a férfiről. Lizzy nem Darcyba szeret bele, hanem a szimulakrumába, és nem Darcyt utálta, hanem azt, amilyennek ő képzelte a rendelkezésére álló információk (Darcy kezdeti elutasító magatartása és Wickham hazugságai) alapján. Maga a kastély tehát úgy is tekinthető, mint Darcy szimulakrumának szimbóluma.

*Liza, a rókatündér* története *amélie*-s bájjal<sup>81</sup> egyesítette az *Édes Anna*<sup>82</sup> és a *Shinigami no seido*<sup>83</sup> [kb. „a halálisten pontossága”] karaktereit egy fiktív „csudapesti” ’70-es években. A film *férflistája*<sup>84</sup> nyilvánvalóan rokonítja azt az ezredforduló férjvadász-filmjeivel, de Lizára mégsem „pasivadász szingli”-ként tekintünk, hanem mint egy

<sup>76</sup> Bovaryné mint női „Don Quijote” figurájához lásd: Fried István, „»Költőkirály« a(z anti-)modernitás antinómiái között,” *Forrás* 31, 7–8. sz. (1999), 101–109, [https://library.hungaricana.hu/hu/view/Forras\\_1999/?pg=746&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/Forras_1999/?pg=746&layout=s).

<sup>77</sup> Aeneae Sylvii Piccolominei, *De duobus amantibus historia*, recensuit Iosephus I. Dévay, editio facsimile (Budapestini: Bibliopolis, 2008), <http://www.bibliopolisz.hu/editiones/lucretia/dévay/>.

<sup>78</sup> B. Kis Attila és Szilasi László, „Még egyszer a Pataki Névtelenről: Történeti poétika és dekonstrukció, névtelenség és dialogicitás,” *Irodalomtörténeti Közlemények* 96, 5–6. sz. (1992), 646–675.

<sup>79</sup> Kerényi Károly, *Görög mitológia*, ford. Kerényi Grácia (Budapest: Gondolat, 1977), 53–54.

<sup>80</sup> Lásd Platón barlanghasonlatát: *Az állam*, 516a-e. Magyar kiadása: Platón, *Az állam*, ford. Jánosy István (Budapest: Gondolat, 1988).

<sup>81</sup> *Le Fabuleux Destin d’Amélie Poulain [Amélie csodálatos élete]* (2001), rend. Jean-Pierre Jeunet.

<sup>82</sup> *Édes Anna* (1958), rend. Fábri Zoltán.

<sup>83</sup> *Suwito rein: Shinigami no seido* (2008), rend. Kakehi Masaya.

<sup>84</sup> Amikor Liza lánc-randevúzik különböző férfiakkal.



szimpatikus, bájos, naiv fiatal lányra. Nagyon érdekes azonban, hogy Liza a történet során egyáltalán nem szerelmes senkibe. Gyakorlatilag bárkit képes elfogadni, akiről azt hiszi, hogy szereti őt. Leszámítva Tomy Tanit, aki hiába epekedik érte évek óta. Amikor Liza egy könyvet tesz meg élete receptjének, forgatókönyvének, aminek a leírásait teljesítenie kell a boldogsághoz, tévedést követ el. A film fiktív világán belül Liza nem azért téved, mert egyébként irreális az elgondolás, hogy egy könyvben leírt eseménysor megvalósulását (vagyis a szimuláció realizációját) akarjuk megélni az életünkben. Liza tévedése a film belső logikája szerint abban áll, hogy az ő életéről nem az általa ronggyá olvasott romantikus ponyvaregény szól, hanem egy másik könyv: a szétvagdostott Rókatündér-katalógus.

Azt mondják, Zuckerbergék azért hozták létre a Facebookot, hogy válogatni tudjanak a lányok közt; maga a név is a modellügynökségek katalógusaira utal. Közösségi médiaprofiljaink több-kevesebb lelkesedéssel és szakértelemmel önmagunk (vagy menedzsereink) által legyártott szimulakrumaink, ahol olyannak mutathatjuk magunkat, amilyennek magunkat láttatni szeretnénk.<sup>85</sup> Ebben a közegben nemcsak a retusált instacelebek képein látható mozdulatok, gesztusok és szűrők merítik ki a pózolás fogalmát, hanem a nem-pózolás is pózként értelmeződik. A közeg felülírja, idézőjelbe teszi, relativizálja szándékainkat. „Mi mind egyéniségek vagyunk” – mantrázza a tömeg a *Brian életében*.<sup>86</sup>

A romantikus filmek hamis világábrázolása ellen sokan felszólaltak már; a széles közönséget megcélzó online önismereti tanácsadók is, mint például Attis (YouTube: *Tanulom magam*)<sup>87</sup> vagy a már említett Alain de Botton (YouTube: *The School of Life*).<sup>88</sup> Azontúl, hogy a romantikus filmek hazudta végzet (운명 – *unmyeong*)<sup>89</sup> az emberiség nagy többségének tapasztalatai alapján nem létezik, a technológiai fejlődés idővel nyilván lehetővé teszi, hogy narcisztikus társadalmunk<sup>90</sup> megteremtse magának a tökéletes társat, vagy éppen gyereket a robotok személyében, mint az *A. I.* című filmben.<sup>91</sup> Mi lehet tökéletesebb szimulakrum, mint egy robot? A klasszikus *Metropolis*<sup>92</sup> óta a robotok nem ijesztő *gólemek*, hanem érző lények, mint a romantikus irodalomban Frankenstein teremtménye, szerves alapú műembere Mary Shelley-nél.

A koreai tévésorozatokban a szerelem kunderai lassúsággal<sup>93</sup> fejlődik ki. Erre kiváló teret ad a sorozati forma, hiszen nem kell mindent másfél-két órába sűríteni, mint

<sup>85</sup> Laila Koubia, „Yeey I’m on Facebook!:s,” *Masters of Media*, 2010. szept. 27., <https://mastersofmedia.hum.uva.nl/blog/2010/09/27/yeey-im-on-facebook-s/>.

<sup>86</sup> *Life of Brian [Brian élete]* (1979), rend. Terry Jones.

<sup>87</sup> Attis, „Létezik a nagy Ó?” *TanulomMagam*, 2019. máj. 7., [https://www.youtube.com/watch?v=BVu\\_bNONSk](https://www.youtube.com/watch?v=BVu_bNONSk).

<sup>88</sup> „Alain de Botton on Love,” *The School of Life*, 2016. jún. 2., [https://www.youtube.com/watch?v=jJ6K\\_f7oSdg](https://www.youtube.com/watch?v=jJ6K_f7oSdg); „Alain de Botton a szexről,” *The School of Life*, 2012. nov. 27., <https://www.youtube.com/watch?v=osd9AKRCFRM>.

<sup>89</sup> De Mente, *The Korean Mind*, 335–336.

<sup>90</sup> Christopher Lasch, *Az önimádat társadalma*, ford. Békés Pál (Budapest: Európa Kiadó, [1979] 1984).

<sup>91</sup> *Artificial Intelligence: A. I. [Mesterséges értelem]* (2001) rend. Steven Spielberg.

<sup>92</sup> *Metropolis* (1927) rend. Fritz Lang.

<sup>93</sup> Milan Kundera, *Lassúság*, ford. Vargyas Zoltán (Budapest: Európa Kiadó, [1994] 1996).

egy mozifilmben vagy a színházban. A sorozatban – akárcsak a klasszikus nagyregényben – van idő a jellemek kibontakoztatására és az események és érzelmek finom ábrázolására. Míg a hagyományos dél-amerikai teleregény jellemzően a héliodóroszi *Aithiopika* képletét<sup>94</sup> követi, vagyis a szerelmesek többnyire már a történet elején találkoznak és egymásba szeretnek, ám különféle bonyodalmak folytán csak pár száz oldallal/epizóddal később lehetnek egymáséi – addig a koreai sorozatokban többnyire a történet közepéig várni kell, hogy ez az érzés egyáltalán megszülessen.

2018-ban két olyan új K-dráma sorozat is adásba került „a hajnali harmat országában,” melyben a hős beleszeret egy robotba. Az egyik a *Nem vagyok robot*,<sup>95</sup> a másik az *Ember vagy te is?* című.<sup>96</sup> Az elsőben a Lány a robot, a másodikban a Fiú. Szándékosan használom itt a nagy kezdőbetűs „a Lány” és „a Fiú” kifejezéseket. Ezek ugyanis a hagyományos magyar elnevezései a romantikus filmek fő karaktereinek; ugyanolyan megnevezések, mint például a klasszikus operában „a primadonna,” „a buffo” stb.

A *Nem vagyok robot* úgy kezdődik, hogy egy üzletileg nem túl sikeres feltaláló, Jo Ji-ah, a Lány, anyagi okokból elvállalja, hogy helyettesíti a volt barátja, Hong Baek-kyun professzor és csapata által készített (és legnagyobb megdöbbenésére: róla mintázott) robotját, amikor az a legrosszabbkor vált járóképtelenné. Tulajdonosváltás miatt új kézbe került a kutatócsoport, és az új tulajdonos, az emberallergiától szenvedő Kim Min-kyu tesztelni kívánja a Santa Maria Team által kifejlesztett Aji-3 [Aji-three] nevű androidot. Mivel Kim Min-kyu betegsége nem publikus, a csapat nincs tisztában azzal, hogy egy hús-vér ember közelsége halálos veszélyt jelent a fiatalemberre. Szerencsére az meg van győződve róla, hogy nem emberrel van dolga, így pszichoszomatikus eredetű betegsége nem jelentkezik az Aji-3-nek hitt Ji-ah jelenlétében. Az alkalmi beugró azonban a tervezettnél hosszabbra nyúlik, és Jo Ji-ah, akinek el kell játszania a robotot, beleszeret a különöc fiatalemberbe, az pedig beleszeret – mint gondolja – a robotba. Mivel az igazság feltárása (ti. hónapokon át becsapták) nemcsak megalázó, hanem orvosilag veszélyes is lenne, a professzor elhítteti Kim Min-kyuval, hogy törölnie kell „a robot” emlékeit. Kim Min-kyu ekkorra már a szerelemnek hála,<sup>97</sup> megszabadult az allergiájától, s nagy lelkesedéssel dolgozik végre emberek között. Amikor azonban a vonaton véletlenül találkozik Jo Ji-ah-val, követni kezdi a lányt, és mikor meglátja rajta az általa korábban a „robot”-nak adott nyakláncot, rájön az igazságra, és minden addiginál súlyosabb módon újra előjön az allergiája.<sup>98</sup>

A „robot emlékeinek törlése” után Kim Min-kyu megbánja a törlést, és tesz egy újabb kísérletet, most már az igaz Aji-3-vel, akivel (természetesen) nem érzi ugyanazt a szerelmet, mint Ji-ah-val. Bár ő úgy gondolja, ez a herakleitoszi megismételhetetlen-

<sup>94</sup> Héliodórosz, *Sorsüldözött szerelmesek*, ford. Szepessy Tibor (Budapest: Magyar Helikon, 1964).

<sup>95</sup> 로봇이 아니야 *Roboshi Aniya [Nem vagyok robot]* (2017–2018), rend. Jung Dae-yoon.

<sup>96</sup> 너도 인간이니 *Neodo Inganini [Ember vagy te is?]* (2018) rend. Cha Young-hoon.

<sup>97</sup> Boccacciótól Balassiig jól ismert motívum a szerelem jobbitó, nemesítő ereje. Vö. Bán Imre, „Balassi Bálint platonizmusa,” in Bán Imre, *Eszmék és stílusok* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976), 122–139.

<sup>98</sup> Hogy a történet happy-endinggel zárul-e vagy sem, azt nem árulom el. Ahogy Kömlödi Ferenc megfogalmazta: „A koreai szerelmesfilmek [...] nem úgy fejeződnek be, mint az amerikaiak...”: a koreai filmek és tévédrámák nem végződnek kötelező happy-endinggel, mint a nyugati sorozatok. Nemcsak tragikus vég létezik Koreában, hanem van egy sajátosan koreai befejezés, egyfajta *keserű happy-ending* is, s azért vannak itt is boldog véget érő sorozatok. Kömlödi Ferenc, „Utak Utópiába,” *Filmvilág*, 2010. dec., 18–22., 21.

ség<sup>99</sup> miatt van így, rajta kívül mindenki más tudja, hogy nem ez a helyzet, de senki sem bolond ezt elmondani neki. Míg tehát ő azt hiszi, hogy egy robotba szerelmes, voltaképpen egy bizarr disszimuláció<sup>100</sup> foglya lesz, amikor Ji-ah eltitkolja magáról, hogy ember. Disszimuláció, mert úgy tesz, mintha nem lenne az, ami; és bizarr, hiszen a mesterséges intelligenciát éppen azért alkotják, hogy úgy tegyen, mintha ember lenne.

Kim Min-kyu először azt hiszi, hogy egy robotra van szüksége, aki szolgálja őt. Valójában mégsem egy robotba szeret bele – ezért sem sikerül később megismételnie, reprodukálnia a valódi robotlánnyal a közte és Ji-ah közt kialakult kapcsolatot (nem a robot, hanem saját szemszögéből). Éppen azért szereti meg a robotnak hitt lányt, mert az eredeti, kreatív egyéniség, akinek saját véleménye van. Ji-ah pedig előbb a fiatalember iránti ellenszenvétől szabadul meg, amikor megismeri Kim Min-kyu történetét, és meglátja benne a magányos kisfiút, akinek teljesen egyedül kellett boldogulnia a szülei halála után; szeretni pedig azért kezdi, mert a fiatalember zseninek tartja az ismeretlen feltalálót, aki valójában Jo Ji-ah.

Az igazság felfedése viszont több okból is szégyen lenne mindenki számára: szégyen, hogy a csapat aljas módon félrevezette a fiatalembert, és szégyen, hogy vele mindez megtörténhetett. A valódi dráma tehát nem a cselekménynek azon a pontján történik, amikor Kim Min-kyu ráébred, hogy beteges vonzalom támadt benne egy szimulakrum iránt, hanem akkor, amikor mind neki, mind a többieknek szembesülniük kell a szégyennel.

Érdeemes szót ejteni a mesteri történetvezetéséről is, mely először humoros részeket keresztül szereteti meg a nézővel a karaktereket, hogy aztán komolyabbra váltva mindannyiukkal megjárassa az érzelmek poklát.

A pazar látványvilágú *Ember vagy te is?* történetében Kang So-bong, a talpraesett testőrlány nem egy magát robotnak kiadó fiatalemberbe szeret bele, hanem ténylegesen az Oh Laura<sup>101</sup> professzorasszony által készített Nam Shin III nevű androidba. Érdekes, hogy ez a robot is hármas számú robot, mint a *Nem vagyok robot* robotlánya, Aji-3.

Oh Laura a saját gyermekét szeretné helyettesíteni a robottal, mert kisfiát, Nam Shint elszakították tőle. Amikor újra találkozhat már felnőtt (és meglehetősen ellenszenvesen viselkedő) fiával, ahogy Nam Shin III nevezi: az *ingan* [„ember”] Nam Shinnel, úgy dönt, hogy megsemmisíti a robotot, mert nincs már többé szüksége rá.

Nam Shin III valóban a tökéletes szimulakrum: olyan, amilyennek minden anya látja a fiát: szép, kedves, jólnevelt és igazi hős. Az *ingan* Nam Shin pedig egy narcisztikus *csebol*,<sup>102</sup> aki gyakorlatilag mindenkit gyűlöl. A karakterek bizonyos mértékig hasonlítanak az *A. I.* főszereplőire: a robotgyermekre, a gyerek után sóvárgó anyára, illetve a szép robotfiúra. A történet pedig kimondatlanul is a „születés vagy nevelés”

<sup>99</sup> Közismert formában: „Nem léphetünk kétszer ugyanabba a folyóba.” Platón, *Kratülosz* 402 A.

<sup>100</sup> A disszimuláció fogalmáról részletesen: Bókay Antal, *Bevezetés az irodalomtudományba* (Budapest: Osiris, 2006), [https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011\\_0001\\_520\\_bevezetes\\_az\\_irodalomtudomanyba/](https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_bevezetes_az_irodalomtudomanyba/).

<sup>101</sup> 오로라 (Oh Ro-ra): A név kiejtése hasonló ahhoz, ahogy az angolban az *Aurora* nevet ejtik.

<sup>102</sup> 재벌 (nemzetközi átírással: *chaebol*): koreai, családi óriásvállalat, illetve ennek örököse. Ilyen cég pl. a Daewoo, a Hyundai, a KIA, az LG és a Samsung is. Lásd még: De Mente, *The Korean Mind*, 26–29.

klasszikus kérdését idézi fel a nézőben: vajon azért „jobb ember” a robot, mert jónak programozták, vagy azért, mert jobban bántak vele, mint az emberrel?

A történet egyik pontján Nam Shin III udvariasan azt mondja, sajnálja, hogy neki nincsenek érzései, mire Kang So-bong azt feleli, hogy az ő érzései a tettekben mutatkoznak meg. Ez a mondat gyakorlatilag J. K. Rowling híres szállóigéjének parafrázisa a Harry Potter-sorozat második könyvéből.<sup>103</sup> Ennek a pontnak azért van jelentősége a történetben, mert segít azt úgy értelmezni, mint metaforát. *Kang So-bong mi vagyunk*: a rajongó, aki a szimulakrumba szeret bele; az imádott sztár maga pedig, mivel nem képes közvetlenül viszonzni a rajongók érzéseit, úgy viszonzza ezt, hogy újabb és újabb művekkel, szereplésekkel és fotókkal erősíti meg a szerelem retorikájával jellemzett rajongást.

Mindkét történetben különbözik a gép (robot) és az ember, akiről mintázták. Míg Aji-3 megmarad gépnek, nem lehet beleszeretni, mert nincs egyénisége, nincs személyisége, addig Nam Shin III önálló személyiséggel és önálló akarattal rendelkezik. Ezért aztán a *Nem vagyok robot* szereplői nyugodt szívvel veszik tudomásul, hogy Aji-3 csak egy állomás volt a robotikában, szétszedése, átépítése nem ér fel gyilkossággal, ezzel szemben Nam Shin III esetében gyilkoságnak számít a szereplők szemében a robot elpusztítása.

Aji-3 csak 1-es típusú android: komplex, de nem emberi rendszer. Nam Shin III a következő stádiumot képviseli, amikor az androidnak személyisége van, ugyan nem biológiai, nem szerves alapú lény, de ember.

Aji-3 csak a külsejét kapta Ji-ah-tól. A professzor tervei és Kim Min-kyu elgondolása szerint ő lenne a kiszámíthatatlan emberi lény „javított” változata, de kiderül, hogy egyértelműen a közelébe se ér a hús-vér embernek (Min-kyu a robotba nem is szeret bele). Nam Shin III is egy létező, de el nem érhető személy optimalizált változatának készült – ám (sajátos módon) emberibb és szerethetőbb lett, mint az igazi.

*Az Ember vagy te is?* témája más, ezért nem tette meg a következő lépést, hogy mi lett volna, ha Oh Laura nem a távollevő fia pótlására készíti el a robotot: mi lett volna, ha a történet arról szól, hogy elvesztett szeretnének, meghalt férjének emlékeit és személyiségét „menti le” és „írja át” egy számítógépes programba. (Axiómaként fogva fel, hogy mindez megtehető, és garantálva a fizikai halhatatlanságot.)

Nem robottörténetet, hanem klasszikusabb szimulakrumszerelmet ábrázol a 2016-os *W*<sup>104</sup> című sorozat. A hősnő, Oh Yeon-joo itt egy képregényfigurába,<sup>105</sup> Kang Chulba szeret bele, miután csodálatos módon, a lassan öntudatra ébredő képregényhős miatt bekerül a képregény fiktív világának realitásába. Oh Yeon-joo szerelme nem egyszerűen reménytelenebb, mint Kang So-bongé. A *W* hősnője a történet egy pontján ráébred, hogy valamikor ő maga volt az, aki Kang Chul figuráját mint ideális férfit megalkotta, ilyen módon az orvosnő és a webtoon-figura szerelme 21. századi Pygmalion-történeté válik. A kérdés pedig, hogy hús-vér valósággá lehet-e tenni a szimulakrumot.

<sup>103</sup> „A döntéseinkben, nem pedig a képességeinkben mutatkozik meg, hogy kik is vagyunk valójában.” J. K. Rowling, *Harry Potter és a Titkok Kamrája*, ford. Tóth Tamás Boldizsár (Budapest: Animus Kiadó, [1998] 2000), 319.

<sup>104</sup> *W – 더블유* [Deobeuryu] (2016), rend. Dae-yoon Jung.

<sup>105</sup> Úgynevezett *webtoon*ról (online képregényről) van szó a történetben.

A számítógépes technológia fejlődése nemcsak azt teszi idővel lehetővé, hogy robotokat válasszunk életünk párjának és szerelmünk tárgyának, hanem abba az irányba is folynak kísérletek, hogyan lehet az agyunk tartalmát és személyiségünket magát digitális programba átírni, hogy ilyen módon biztosíthassuk a személyes halhatatlanságot, vagy legalábbis annak illúzióját.<sup>106</sup> Vagyis nemcsak androidot, emberszerű robotot próbál fejleszteni a tudomány, hanem a másik irányból, az ember felől indulva is eljuthatunk a kiborgokig. Nam Shin III is kiborgnak nevezi Kang So-bongot a lány lábába épített implantátum miatt. A *W* és az *Ember vagy te is?* valójában arra keresi a választ, hogy a virtuális világban és egy virtuálisan létező elmében hogyan lehet, illetve meg lehet-e egyáltalán védeni magunkat a „hackeléstől”.

A technológia egyelőre szembemegy azzal az üzenettel, amin Attis, Alain de Botton és a többi ismert és ismeretlen lelki segítő, művész és alkotócsapat dolgozik, vagyis, hogy ne legyünk illúziók rabjai. Piccolomini, Cervantes, Flaubert és Jósika üzenetével szemben a jelenkor technológiája azt ígéri, hogy hamarosan képessé válunk arra, hogy a szimulakrumot, az illúziót valósággá tegyük. A humán tudományoknak kell megadni arra a választ, helyes-e ez. Van, amikor a döntés könnyű: a gyerekefigyelő kamera életet menthet, a *molka* viszont bűncselekményt valósít meg. A boldogság ígérete jól hangzik, de mi van, ha a saját vágyainkkal nem vagyunk tisztában, mint Kim Min-kyu. Mi van akkor, ha a digitális világba átvált valónkat a boldogság, fájdalommentesség és halhatatlanság ígéretével csalják törbe, de programmá válva éppen a szabad akaratunkat veszítjük el?

Az informatika egyelőre azt ígéri, idővel képes lesz arra, hogy minden titkos vágyunkat kielégítse, vagyis nem lesz szükségünk sem önismeretre, sem erkölcsre, sem etikára, mert a saját kis *Doktor Diagoras*-i (Stanisław Lem) dobozunkban az általunk felfogható világ urainak érezhetjük magunkat. Diagorasi-tartályunkban egy olyan Kínai Szobába kerülünk, ahol képtelenek leszünk megérteni önmagunkat és a világot is. A jó és a rossz tudása helyett az örök életet választjuk. Lassan egy olyan Bibliát olvasunk, ahol Ádám és Éva nem a tudás, hanem az örök élet fájáról evett, csak épp nem tudják – mert nem a tudás fájáról ettek.

## A Design for Living in the Chinese Room: I. *Odi et amo*

While at the end of the 20th century information technology research offered an optimistic vision about the future of the cyber world, where the technology first of all, would help our access to the information and knowledge of humanity, in the early 21<sup>st</sup> century our cyber world has become Searle's *Chinese room*: we have started to lose control over the inputs and outputs, the information, the content, or sometimes even our own private sphere.

The first part of the study examines the emergence of various forms of cyberbullying through the „Jung Joon-yung scandal” in the K-pop

<sup>106</sup> fkomlodi, „Irány a halhatatlanság: a közeljövő ember-számítógép interfészei,” *iMagazin*, 2017. nov. 18., <https://imagazin.hu/irany-halhatatlansag-kozeljovo-ember-szamitogep-interfeszei/>.

world. This section analyses different forms of *online shaming* from *cyber-stalking*, to sharing of *non-consensual pornography*, and even the *cyber-pillory*. The second part of the paper interprets some manifestations of virtual or cyber-love with the help of Baudrillard's concept of *simulacrum*. It is more than interesting how similarly the false (or elusive) love of the obsessive fans of Korean pop/TV/movie stars is constructed to that of simulacra, ie. robots and other imaginary heroes.

The virtual communication not just simply makes it easier to express our different kinds of human emotions by overcoming some of the factors such as self-reflection that make real communication difficult for us. At the same time, virtual communication simplifies what we say ("dislike", "love" etc.), but it also influences our way of thinking. We become different human beings by doing things in cyberspace that we would not do in real life. The *simulacrum problem* is interpreted through different Korean TV-drama-series, as the "I'm not a Robot," the "Are you human too" and the "W". The paper concludes with the discussion of some ethical problems concerning the *digitized human consciousness*.

Keywords:

digital privacy, social media, simulacrum, K-pop, K-drama